

DELO KOORDINATORJA VARSTVA ŽIVE KULTURNE DEDIŠČINE V LETU 2013

421

Leto 2013, posvečeno obeležitvi 10. obletnice Unescove Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine¹, je prineslo nekaj novosti na področju nesnovne kulturne dediščine v Sloveniji. Konvencija, ki daje mednarodni pravni okvir varovanju nesnovne kulturne dediščine vsem državam, ki so jo sprejele, nalaga prav tem članicam oblikovanje nacionalnih seznamov oziroma registrov enot nesnovne kulturne dediščine. Na temelju prepoznavanja in dokumentiranja njenih posameznih elementov se v slovenskem prostoru od leta 2008, ko je bila vpisana prva enota Škofjeloški pasijon, postopoma oblikuje Register žive kulturne dediščine². V letu 2013 je bilo v Register vpisanih 11 novih enot nesnovne kulturne dediščine (Pandolo, Spletanje venčkov sv. Ivana, Vuzemski plesi in igre v Metliki, Priprava poprtnikov, Priprava belokranjskih pogač, Priprava prostih povitic in belokranjskih povitic, Priprava bohinskega mohanta, Priprava prleških gibanic, Gradnja kranjskih sten, Klekljanje idrijske čipke, Izdelovanje cvetnonedeljskih butar) in 14 nosilcev. Že vpisani enoti Izdelovanje papirnatih rož je bil dodan eden, enoti Tradicionalno izdelovanje kranjskih klobas pa trije nosilci. Skupaj je v Register vpisanih 29 enot nesnovne kulturne dediščine in 55 nosilcev.³

Naslednji korak varovanja elementov nesnovne kulturne dediščine, ki so že vpisani v Register, predstavlja razglasitev dediščine za živo mojstrovino lokalnega ali državnega pomena. Slednja ima na nacionalni ravni vrednost spomenika, z razglasitvijo pa se njene varovane sestavine ovrednotijo in zavarujejo. Za živo mojstrovino je lahko razglašena tista registrirana nesnovna kulturna dediščina, ki "predstavlja izrazit dosežek ustvarjalnosti ali dragoceno prispeva h kulturni raznolikosti, je pomemben del življenja na območju Republike Slovenije ali njenih regij ali predstavlja pomemben vir za razumevanje zgodovinskih procesov, pojavov

¹ V nadaljevanju Konvencija.

² V nadaljevanju Register.

³ Podatek velja za obdobje med začetkom januarja in koncem novembra 2013.

Register je dostopen na spletni strani Ministrstva za kulturo (http://www.mk.gov.si/si/storitve/razvidi_evidence_in_registri/register_zive_kulturne_dediscine/seznam_registriranih_enot_zive_kulturne_dediscine/) in spletni strani Koordinatorja varstva žive kulturne dediščine (<http://www.nesovnadediscina.si/sl/register>).

ter njihove povezanosti s sedanjo kulturo” (ZVKD-1, člen 20, člen 17). Postopek razglasitve nesnovne kulturne dediščine za živo mojstrovino državnega pomena obsega obravnavo predloga Odloka o razglasitvi za živo mojstrovino, ki ga pripravi Koordinator varstva žive kulturne dediščine⁴. Odlok o razglasitvi dediščine za živo mojstrovino državnega pomena, ki ga pripravi ministrstvo pristojno za kulturo, obravnava in razglasi Vlada RS. Obsegati mora “določbe glede celostnega ohranjanja mojstrovine, podpiranja skupin in posameznikov, ki so njeni nosilci, ter varstva kulturnih prostorov, povezanih z živo dediščino” (Kovačec Naglič 2012: 17).

422

V začetku leta 2013 sta bili dve javni obravnavi predlogov za razglasitev živih mojstrovин državnega pomena. Prva je potekala 10. 1. 2013 na Ljubnem ob Savinji, kjer je bil javnosti predstavljen in obravnavan osnutek Odloka o razglasitvi izdelovanja ljubenskih potic za živo mojstrovino državnega pomena. Javne obravnave so se udeležili predstavniki občine Ljubno, lokalne skupnosti, Koordinatorja, Muzeja novejšje zgodovine Celje in tedanjega Ministrstva za izobraževanje, znanost, kulturo in šport⁵. Skladno s predlaganimi dopolnitvami osnutka je MIZKŠ v sodelovanju s Koordinatorjem in Občino Ljubno pripravil Odlok o razglasitvi izdelovanja ljubenskih potic za živo mojstrovino državnega pomena, ki ga je Vlada RS sprejela na svoji seji, dne 21. 2. 2013. Istega dne je Vlada RS potrdila tudi Odlok o razglasitvi tradicionalnega izdelovanja kranjskih klobas za živo mojstrovino državnega pomena, katerega osnutek je bil javnosti predstavljen na javni obravnavi 17. 1. 2013 v Slovenskem etnografskem muzeju. Na tej predstavitvi je bila s strani prof. dr. Janeza Bogataja uvodoma predstavljena zgodovina izdelovanja kranjskih klobas na slovenskih tleh, čemur je sledila podrobna obravnava pripravljenega osnutka po posameznih točkah. Odlok o razglasitvi tradicionalnega izdelovanja kranjskih klobas za živo mojstrovino državnega pomena je pripravil MIZKŠ v sodelovanju s Koordinatorjem in Gospodarskim interesnim združenjem Kranjska klobasa. Sprejeta odloka sta pričela veljati z naslednjim dnem od objave v Uradnem listu RS, to je 27. 2. 2013.

Do konca meseca novembra 2013 so bile razglašene tri žive mojstrovine državnega pomena⁶, v postopku razglasitve pa sta še dve, in sicer za enoto Cerkljanska laufarija ter Drežniški in Ravenski pust. Tovrstna razglasitev nesnovne kulturne dediščine za živo mojstrovino državnega pomena, skladno s slovensko in mednarodno zakonodajo, prinaša izpolnjen pogoj za pripravo nominacije za vpis na Unescov Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva. Tekom lanskega in v začetnih mesecih leta 2013, so predstavniki Koordinatorja sodelovali v delovnih skupinah, ki so pripravljale nominacije za vpis na omenjeni seznam. V mesecu marcu 2013 sta bili na sedež Unesca v Parizu oddani prvi dve slovenski nominaciji: Škofjeloški pasijon (Skofja Loka Passion Play) in Tradicionalno izdelovanje kranjske klobase (Traditional production of the Kranjska klobasa), ki bosta s strani pristojnega Unescovega odbora obravnavani v ciklu 2014⁷.

⁴ V nadaljevanju Koordinator.

⁵ V nadaljevanju MIZKŠ.

⁶ Škofjeloški pasijon, Izdelovanje ljubenskih potic in Tradicionalno izdelovanje kranjskih klobas.

⁷ <<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00581>> [6. 9. 2013].

<<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00554>> [6. 9. 2013].

Kot že omenjeno, je bilo leto 2013 posvečeno praznovanju 10. obletnice Unescove Konvencije. Z organiziranjem več dogodkov, ki jih je finančno podprla Slovenska nacionalna komisija za Unesco, se je obeležitvi poklonil tudi Koordinator. V mesecu marcu in aprilu 2013 je bila v Slovenskem etnografskem muzeju na ogled postavljena razstava Velikonočna dediščina Slovenije avtorice Nene Židov. Razstava je obiskovalcem približala v Register vpisano nesovno kulturno dediščino iz velikonočnega časa. Na razstavi so bile s predmeti in opisi predstavljene naslednje enote in nosilci: Škofjeloški pasijon, Izdelovanje ljubenskih potic, Velikonočne igre s pirhi, Izdelovanje belokranjskih pisanic.

Pogled na razstavo Velikonočna dediščina Slovenije (foto: Anja Jerin) in letak z informacijami o razstavi.

5. 5. 2013 je Slovenski etnografski muzej v sklopu obeležitve 10. obletnice Konvencije organiziral predstavitev nesovne kulturne dediščine – igro pandolo, ki je bila v Register vpisana v mesecu marcu 2013. Nosilci, skupine pandolašev iz Primorske, Prekmurja in Ljubljane, so na turnirju, ki so ga poimenovali Turnir Slovenskega etnografskega muzeja in je potekal na ploščadi pred muzejem, obiskovalcem predstavili tradicionalno istrsko igro pandolo.

Utrinek s turnirja Slovenskega etnografskega muzeja (foto: Anja Jerin) in letak z informacijami o dogodku.

Osrednja dogodka praznovanja z naslovom Slovenija praznuje 10. obletnico Unescove Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine (2003–2013) sta potekala v četrtek, 26. 9. 2013, in petek, 27. 9. 2013, v Slovenskem etnografskem muzeju. Prvi dan so obiskovalce, zbrane v upravni hiši muzeja, nagovorili podpredsednica Slovenske nacionalne komisije za Unesco Magdalena Tovornik, v. d. generalne direktorice Direktorata za kulturno dediščino Špela Spanžel, predstavnik ISN ZRC SAZU, prvega Koordinatorja, Miha Peče in direktorica Slovenskega etnografskega muzeja Bojana Rogelj Škafar. Pozdravnim nagovorom, ki so obiskovalcem orisali pot Konvencije od njenega sprejetja do današnjih dni ter stanje nesnovne kulturne dediščine v Sloveniji, je v preddverju dvorane sledila pokušina jedi, ki so vpisane v nacionalni Register. Na dogodku so bile predstavljene naslednje enote: Tradicionalno izdelovanje kranjskih klobas, Priprava poprtnikov, Priprava belokranjskih pogač, Priprava prostih povitic in belokranjskih povitic, Priprava bohinjskega mohanta, Priprava prleških gibanic. Dogodek je bil organiziran v sodelovanju z v Register vpisanimi nosilci, ki so pripravili jedi. Četrtkovemu dogajanju so prisostvovali tudi tuji gostje, ki so bili na predlog Koordinatorja povabljeni k sodelovanju na petkovem posvetu strokovnjakov s področja nesnovne kulturne dediščine. Ta dan je v upravni hiši Slovenskega etnografskega muzeja potekalo mednarodno srečanje strokovnjakov s področja nesnovne kulturne dediščine, ki so se ga udeležili predstavniki iz Avstrije, Češke, Madžarske, Hrvaške, Nemčije in Slovenije. Pogovor sodelujočih je potekal na temo prednosti in slabosti v nacionalne registre vpisanih enot nesnovne kulturne dediščine in serijskih nominacij za Unescov Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva.

Poglavitni nameni Konvencije, ki narekujejo “varovanje, spoštovanje in dvig zavesti o pomembnosti nesnovne kulturne dediščine” (Spanžel 2012: 10), so tisti, ki nas usmerjajo na pot prepoznavanja, dokumentiranja in registriranja elementov nesnovne kulturne dediščine. Nesnovna kulturna dediščina, ki jo Konvencija opredeljuje kot ustna izročila in izraze, vključno z jezikom kot nosilcem nesnovne kulturne dediščine, uprizoritvene umetnosti, družbene prakse, rituale in praznovanja, znanje in prakse o naravi in svetu ter tradicionalne obrtne veščine, je tista, ki predstavlja pomembno vez med generacijami njenih nosilcev. Za njeno popularizacijo in obstoj so pomembni prav slednji, ki s svojim delovanjem skrbijo, da dediščina živi. Vsi pa smo poklicani, da svoj trud vložimo v strokovno prepoznanje, ovrednotenje in varovanje nesnovne kulturne dediščine, česar pa se še premalo zavedamo.

V letu 2013 registrirane enote (do konca novembra 2013):

Enotna identifikacija dediščine	Ime enote	Datum vpisa v Register žive kulturne dediščine	Število nosilcev	Akt o razglasitvi
2-00019	Pandolo	7. 3. 2013	3	
2-00020	Spletanje venčkov sv. Ivana	22. 3. 2013	1	
2-00021	Vuzemski plesi in igre v Metliki	28. 3. 2013	1	
2-00022	Priprava poprtnikov	28. 5. 2013	1	
2-00023	Priprava belokranjskih pogač	28. 5. 2013	1	
2-00024	Priprava prostih povitic in belokranjskih povitic	28. 5. 2013	1	
2-00025	Priprava bohinjskega mohanta	17. 7. 2013	1	
2-00026	Priprava prleških gibanic	17. 7. 2013	1	
2-00027	Gradnja kranjskih sten	18. 7. 2013	2	
2-00028	Klekljanje idrijske čipke	8. 8. 2013	1	
2-00029	Izdelovanje cvetnonedeljskih butar	11. 10. 2013	1	

425

VIRI IN LITERATURA

Seznam registriranih enot žive kulturne dediščine:

<http://www.mk.gov.si/si/storitve/razvidi_evidence_in_registri/register_zive_kulturne_dediscine/seznam_registriranih_enot_zive_kulturne_dediscine/> [28. 8. 2013].

Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD-1):

<<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200816&stevilka=485>> [28. 8. 2013].

KOVAČEC NAGLIČ, Ksenija

2012 Sistem varstva žive kulturne dediščine v Sloveniji. V: *Priročnik o nesnovni kulturni dediščini*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej. Str. 15-19.

SPANŽEL, Špela

2012 Konvencija o varovanju nesnovne kulturne dediščine. V: *Priročnik o nesnovni kulturni dediščini*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej. Str. 9-13.

Anja Jerin